

УДК 378.14:159.9

Асоянц П.Г.викладач Київського національного
лінгвістичного університету**Кадикова Н.В.**аспірант Київського національного
лінгвістичного університету**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ
ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЯК
ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-
ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ**

У статті розглядаються психолого-педагогічні передумови організації самостійної роботи студентів, аналізуються індивідуально-психологічні особливості студентів, які сприяють підвищенню ефективності самостійної роботи.

Ключові слова: самостійна робота, індивідуально-психологічні особливості студентів.

Асоянц П.Г., Кадикова Н.В. Психолого-педагогические предпосылки организации самостоятельной работы как формы реализации учебно-познавательной деятельности студентов. В статье рассматриваются психолого-педагогические предпосылки организации самостоятельной работы студентов, анализируются индивидуально-психологические особенности студентов, которые способствуют повышению эффективности самостоятельной работы.

Ключевые слова: самостоятельная работа, индивидуально-психологические особенности студентов.

Asoyants P.G., Kadykova N.V. Psychological and Didactic Aspects of Organizing Autonomous Learning as a Form of Realizing Students' Educational and Cognitive Activity. The article deals with psychological and didactic preconditions of organizing autonomous learning of the students. The individual and psychological features of students that help to improve the autonomous learning are analysed.

Key words: autonomous learning, individual and psychological features of students.

Прагнення України інтегруватися в європейську спільноту, зокрема приєднання до Болонського процесу, вимагає модернізації вищої освіти. Відповідно до цього сучасний етап розвитку освітньої системи характеризується докорінною перебудовою навчального процесу в закладах різного рівня акредитації. Перед освітою ставиться завдання максимального розкриття потенціалу кожної людини, підготовки її до постійного самовдосконалення, саморозвитку й самореалізації. Досягнення цієї мети тісно пов'язане з посиленням ролі самостійної роботи в навчальному процесі вищих навчальних закладів.

Результати аналізу психолого-педагогічної літератури показали, що існує багато підходів та трактувань поняття „самостійна робота студентів”. Так, одні вчені під самостійною роботою розуміють різноманітні види індивідуальної та групової

пізнавальної діяльності студентів, які здійснюються ними на аудиторних заняттях і в позааудиторний час. Інші вчені вважають, що самостійна робота – це різноманітні типи навчальних завдань, які виконуються під керівництвом викладача. Самостійну роботу також розглядають як систему організації роботи, за якої управління навчальною діяльністю студентів відбувається за відсутності викладача і без його безпосередньої допомоги. В. Козаков розглядає самостійну роботу як специфічний вид діяльності навчання, головною метою якого є формування самостійності суб'єкта, а формування його вмій, знань та навичок відбувається опосередковано через зміст та методи всіх видів навчальних занять. [6, с. 14].

Виходячи з сутнісних характеристик самостійної роботи як форми організації навчально-виховного процесу у ВНЗ та врахування особливостей кредитно-модульного навчання слідом за Н.В. Ягельською, розглядатимемо самостійну роботу студентів як форму організації і реалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, яку спрямовує і контролює викладач або сам студент відповідно до програми навчання та індивідуальних потреб на аудиторних заняттях або у позааудиторний час з метою оволодіння професійними знаннями, навичками й уміннями та самовдосконалення [8].

У працях вітчизняних і зарубіжних учених висвітлено різні сторони проблеми самостійної навчальної роботи. Загальнотеоретичні питання організації самостійної роботи студентів та учнівської молоді досліджували такі вчені, як Ю. Бабанський, В. Козаков, П. Підкасистий, Н. Половникова та ін. Шляхи вдосконалення підготовки студентів до самостійної навчальної діяльності були предметом вивчення М. Антонюка, В. Буряка, Л. Онучака, М. Солдатенка та інших науковців. Питання мотивації навчальної діяльності студентів розглядали В. Аксьонова, В. Вергасов, В. Крилова, О. Леонтєв. Процес організації та підготовки до самостійної роботи майбутніх педагогів аналізували З. Кучер, М. Рогозіна, І. Шайдур.

Аналіз літературних джерел дозволив нам, слідом за В.В. Бебих, виділити низку загальних ознак, характерних для самостійної роботи студентів:

- планування методів, засобів і форм самостійної роботи;
- наявність кола завдань самостійної роботи;
- надання спеціального часу для її виконання з можливістю варіювання залежно від індивідуальних здібностей та рівня знань;
- активна діяльність студентів;
- самоконтроль та контроль з боку викладача;
- управління навчальною діяльністю [2].

Оскільки науковці визначають двоєдину мету самостійної роботи студента: розвиток здібностей, знань, навичок і вмій (головна мета) і формування самостійності студента (специфічна), для її організації недостатньо визначити зміст та засоби активізації. Необхідно також дослідити вікові та індивідуально-психологічні характеристики студентів як суб'єктів навчально-пізнавальної діяльності, що

активно впливають на навчальний процес, їх потреби й інтереси, готовність брати на себе відповідальність за результат навчання, рівень усвідомлення вимог та особливостей їхньої майбутньої роботи.

Метою статті є аналіз психолого-педагогічних передумов організації самостійної роботи як форми реалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Вважається, що студентів, порівняно з іншими групами молоді цього віку, відрізняють такі риси:

- вищий освітній рівень;
- велике прагнення до знань;
- висока соціальна активність;
- досить гармонійне поєднання інтелектуальної і соціальної зрілості [7, с. 120].

Студентський період життя людини припадає переважно на період пізньої юності або ранньої дорослості, який характеризується оволодінням усім розмаїттям соціальних ролей дорослої людини, отриманням права вибору, набуттям певної юридичної та економічної відповідальності, можливістю включення в усі види соціальної активності (аж до державного рівня), здобуттям вищої освіти та опануванням професією.

Студента як людину певного віку і як особистість можна розглядати у трьох іпостасях:

- соціальної, яка обумовлена належністю студента до певної соціальної (академічної) групи і виявляється через виконання ним функцій майбутнього фахівця;
- психологічної, що є єдністю психічних процесів, станів і таких властивостей особистості, як характер, темперамент, спрямованість, здібності, від яких, власне, й залежить протікання психічних процесів та виникнення психічних станів;
- біологічної, що включає в себе тип нервової діяльності, будову аналізаторів, безумовні рефлекси, соматичний тип, психомоторику, фізичний стан тощо.

Це означає, що дослідження якостей і можливостей студентів, їх вікових та особистісних особливостей слід проводити в усіх зазначених напрямках.

Головними сферами життєдіяльності студентів є професійне навчання, особистісне зростання та самоствердження, розвиток інтелектуального потенціалу, духовне збагачення, моральне, естетичне й фізичне самовдосконалення.

Згідно з точкою зору Л.С. Виготського, при переході від віку до віку змінюються не лише психічні функції (мислення, сприйняття, увага, пам'ять і так далі), але й їх співвідношення і структура. При цьому психічні функції розвиваються нерівномірно. Для кожного віку існує період оптимального розвитку цих функцій [3, с. 18].

Багато психологів вказують, що низка психічних функцій досягає свого найвищого розвитку саме в студентському віці. Б.Г. Ананьєв виділяє цей віковий період як центральний період активного розвитку сенсорно-перцептивних, мнемічних, психомоторних функцій і функцій мислення, а також

як час інтенсивного формування спеціальних здібностей у зв'язку з професіоналізацією [1].

Отже, студенти – це юнаки і дівчата у віці 17-23 років, що знаходяться в періоді ранньої зрілості і мають статус дорослості.

У цьому віці повністю сформовані розумові здібності індивіда, а його розумова діяльність стає усе більш стійкою й ефективною. Студенти володіють складними розумовими операціями (аналізом, синтезом, порівнянням, узагальненням, систематизацією, абстракцією, конкретизацією), мають досить багатий понятійний апарат.

Саме у студентському віці відзначається оптимальна чутливість зору, максимальна слухова чутливість, найвища швидкість перемикання уваги при вирішенні вербально-логічних завдань, найвища активність пам'яті. Проте спостерігається й найбільш гострі суперечки між мнемічним і логічним розвитком, коли можливості логічних перетворень засвоєного матеріалу зростають, а здатність надовго запам'ятовувати і зберігати засвоєне тимчасово послаблюється.

Отже, механічному запам'ятовуванню не можна надавати особливо важливого значення. Як показують дослідження, студенти при вивченні іноземної мови, зокрема і граматики, зазвичай, не користуються механічною пам'яттю. Вони намагаються перетворити механічне запам'ятовування на логічно організовану мнемічну діяльність.

Ефективність запам'ятовування залежить від того, як поставлено завдання, як організовано матеріал, що запам'ятовується, якою мірою той, хто навчається, опанував способи запам'ятовування і пригадування.

Істотною рисою розвитку пам'яті, як зазначають психологи, є її спеціалізація, яка визначається, в першу чергу, діяльністю людини, а не віком. Це так звана професійна пам'ять. Вона формується також і у студентів і пов'язана з їх спеціалізацією. Цей чинник необхідно враховувати, зокрема, при навчанні іноземної мови.

У студентському віці, як зазначає Б.Г. Ананьєв, децю сильнішою є зорова і змішана пам'ять, ніж слухова. Тому, можливо, студенти вважають найекономічнішою і найзручнішою формою представлення навчального матеріалу письмову, що створює зорову опору. Цю особливість пам'яті також необхідно використовувати в навчанні іноземної мови, особливо при поясненні нового матеріалу.

У студентів повністю сформована мовна система рідної мови, і в цьому віці виявляються, вважають психологи, високі реакції переключення і перебудови раніше засвоєних словесних зв'язків, що має велике значення для організації процесу засвоєння іноземної мови.

У порівнянні зі школярами студенти володіють більшою дисциплінованістю і працездатністю. Студент може управляти своєю довільною увагою. У цьому віці сформована спрямованість інтересів. Студенти володіють більшою наполегливістю в порівнянні зі школярами в досягненні більш віддалених цілей, які можуть носити

і яскраво виражений індивідуальний характер. Врахування цього фактора багато в чому може сприяти підвищенню результативності навчального процесу.

В умовах навчання у студентів формуються специфічні особливості свідомості і самосвідомості. Ці особливості пов'язані з тим, що провідною для психічного розвитку студентів діяльністю є професійно спрямована діяльність. Навчальна діяльність стає предметом їх свідомості і саморегуляції. Функція останньої виявляється в цілеспрямованості студента, в обмеженні ним витрат свого часу, сил тощо. На основі сформованої системи навчальних умінь у студентів формується більш менш адекватна самооцінка, що є особливо в цьому віці найважливішим новоутворенням.

Врахування самооцінки при організації навчальної діяльності є важливим, бо це викликає у студента почуття задоволення своєю діяльністю, створює мотивацію діяльності. Втрата зацікавленості в успіху може стати причиною зменшення активності студента. Самооцінка грає істотну роль і для формування позитивного ставлення до вивчення іноземної мови.

Наведений матеріал свідчить про необхідність врахування вікових змін у розвитку психологічних функцій при організації самостійної роботи студентів, яка має бути спрямована перш за все на осмислення навчальної інформації, а не тільки на її запам'ятовування.

У результаті опрацювання літератури були проаналізовані питання, які пов'язані з труднощами в організації самостійної роботи через індивідуальні особливості студента. Вченими доведено, що темперамент людини протягом життя в основі своїй не змінюється і залежить від фізіологічних особливостей організму. Тому визначення та врахування темпераменту студента при організації його самостійної роботи – одне з важливих завдань викладача. Так, у сангвініка проблем з самостійною роботою виникати не повинно, бо люди-сангвініки легко пристосовуються до будь-яких вимог, оточуючих, колективів, установ. Вони працюють достатньо швидко, але при необхідності можуть уповільнити темп і виконати роботу з особливою точністю й ретельністю.

Меланхолік виконує роботу повільніше за сангвініка. Тому на виконання самостійної роботи таким студентам необхідно виділити удвічі більше часу. Меланхоліка швидко стомлює будь-яка діяльність, навіть легка і приємна, його лякають нові завдання і великі обсяги роботи. Тому, щоб меланхолік якісно виконав роботу, доцільно розподіляти завдання на частини. Саме студенти з цим типом темпераменту в процесі навчання потребують частих консультацій з викладачем та його підтримки.

Найскладніше буде самостійно працювати над навчальним матеріалом холериків. Йому складно надовго зосередитися на одній роботі. Він швидко стомлюється від рутини, одноманітності. Як правило, все робить надзвичайно швидко і неякісно, часто не

доводить справ до кінця. Завдання студентів-холериків слід, як і меланхоліків, видавати невеликими частинами. Розпорядження й інструкції холерики переважно не дослуховують до кінця, не вникають глибоко в суть справи, тому слід інформувати холерика стисло, небагатослівно, акцентуючи його увагу на основних аспектах. Не зайве також перевірити, чи зрозумів холерик суть справи.

Самостійно навчальну роботу студент-флегматик виконує сумлінно, якісно, але надзвичайно повільно. В кожну проблему флегматик намагається вникнути якнайглибше. Флегматик – це людина, яка спочатку все ретельно продумає, прорахує, виважить, і тільки потім скаже чи зробить. Студент-флегматик не здатний швидко зорієнтуватися, тому усі завдання потрібно видавати йому заздалегідь.

Отже, для того, щоб організація самостійної роботи студентів у вищому навчальному закладі була ефективною, необхідно забезпечити в цьому процесі врахування індивідуальних особливостей студентів.

Формування самостійності як особистісної характеристики студентів може бути виділене як провідна мета освіти у вищих навчальних закладах взагалі і при вивченні іноземної мови зокрема [8]. Самостійність передбачає формування автономності, незалежності в організації власного навчально-пізнавального процесу, відповідальності за власні вчинки, за набутий досвід в першу чергу перед самим собою. Навчальна діяльність студентів у вищих навчальних закладах відрізняється від аналогічної у середніх навчальних закладах передусім рівнем самостійності та відповідальності за досягнуті результати.

Проте не завжди студенти виявляються готовими працювати самостійно. І.В. Гіренко розрізняє три ступені готовності:

1) готовність до копіюючої діяльності (перевага зовнішньої мотивації, низький рівень саморегуляції, форма засвоєння дій – наслідування, осмислене копіювання дій викладача, виконання вправ під його керівництвом);

2) готовність до відтворюючої діяльності (перевага зовнішньої мотивації, середній рівень саморегуляції, самостійне відтворення студентом прийому, засвоєного спільно з викладачем, використання засвоєного прийому в аналогічних умовах діяльності);

3) готовність до власне самостійної діяльності (перевага внутрішньої мотивації, високий рівень саморегуляції, самостійне виконання різних вправ, використання прийомів у нових умовах діяльності) [4, с. 67].

Відповідно до трьох типів досвіду діяльності можна виділити такі рівні складності завдань для самостійної роботи:

1-й рівень – репродуктивний, характеризується типовими завданнями виконавського характеру, що направлені на засвоєння вивченого матеріалу; рівень припускає використання конкретної інформації за раніше одержаним алгоритмом;

2-й рівень – продуктивний, характеризується комплексними завданнями, які інтегрують знання й уміння. Вони припускають наявність досвіду діяльності з використання набутих знань і умінь, що були одержані при вивченні декількох тем певного розділу. Рівень характеризується пошуковою активністю, готує студентів до прийняття тактичних рішень, зумовлює здатність студента обрати необхідні, адекватні знання, уміння, способи інформаційної діяльності;

3-й рівень – творчий, характеризується творчими завданнями (проектами), що припускає наявність інтегруючих знань, умінь, досвіду використання професійно орієнтованих інформаційних технологій. Необхідною умовою і метою виконання таких завдань є продукування студентом нових ідей. Таким чином, цей рівень характеризується креативністю, самостійністю й оригінальністю у виборі рішень та професійно орієнтованих інформаційних технологій [5].

Згідно з вимогами кредитно-модульної системи навчання, самостійна робота студентів є однією з провідних форм організації навчання і має здійснюватися як у процесі аудиторної роботи, так і поза аудиторією. При цьому аудиторна та позааудиторна самостійна робота тісно пов'язані між собою й утворюють організаційну цілісність. Усвідомлена активна самостійна робота студентів в аудиторії спонукає їх до подальшої самостійної роботи в позааудиторний час.

Вважаємо, що кінцевою метою розвитку вмінь самостійної роботи є формування освітньої автономії студентів, під якою розуміємо не тільки і не стільки самостійність навчального процесу тих, хто навчається, на основі добре сформованих загальнонавчальних умінь, а взаємну відповідальність суб'єктів навчального процесу за його хід і результати, що передбачає бажання і здатність ініціювати і керувати власною діяльністю навчання стосовно усіх її аспектів в умовах свободи вибору послідовності, обсягу, темпу вивчення матеріалу, термінів контролю і відповідної методичної забезпеченості навчального процесу. Саме питання освітньої автономії студентів і є предметом подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б.Г. К психофизиологии студенческого возраста / Б.Г.Ананьев // Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1974. – Вып.2. – С. 3-15.
2. Бебих В.В. Організація самостійної роботи майбутніх фінансистів у процесі навчання англomовного ділового писемного спілкування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 "Теорія і методика навчання: германські мови" / В.В. Бебих. – К., 2009. – 24 с.
3. Васильева М.М. Возрастные особенности личности студента и их учет в обучении иностранному языку / М.М.Васильева // Иностранные языки в высшей школе. – 1987. – №20. – С. 17-23.
4. Гіренко І.В. Особливості формування готовності студентів до самонавчання з іноземної мови / І.В.Гіренко // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. – 2010. – Вип. 16. – С. 63-69.

5. Ємельянова Д.В. Педагогічні умови формування готовності до самостійної роботи в системі кредитно-модульного навчання майбутніх учителів гуманітарних дисциплін. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/NiO/2009_3/pedagog/emel.htm.

5. Козаков В.А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение: [учеб. пособие] / В.А. Козаков – К.: Выща шк., 1990. – 248с.

6. Подоляк Л.Г. Психология вищої школи. Навчальний посібник для магістрів і аспірантів / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко. – К.: ТОВ "Філ-студія", 2006. – 320с.

7. Ягельська Н.В. Методика організації самостійної роботи студентів з англійської мови з використанням професійного мовного портфеля: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Наталя Валеріївна Ягельська. – К., 2005. – 401 с.

УДК: 316.47

Лобачова С.В.

асистент Білоцерківського національного аграрного університету

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ГНОСТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ У ХОДІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

У статті обґрунтовано необхідність розвитку гностичних здібностей у студентів для успішного оволодіння знаннями. Запропоновано шляхи оптимізації процесу оволодіння знаннями зі спеціальності у студентів – майбутніх перекладачів.

Ключові слова: гностичні здібності, розвиток, підготовка перекладачів

Лобачова С.В. Пути развития гностических способностей студентов при проведении семинарских занятий. В статье обоснована необходимость развития гностических способностей у студентов для успешного овладения знаниями. Предложены пути оптимизации процесса овладения знаниями по специальности у студентов – будущих переводчиков.

Ключевые слова: гностические способности, развитие, подготовка переводчиков.

Lobachova S. Ways of developing gnostic abilities in students at seminars. The paper proves the necessity of developing students gnostic abilities for their successful learning. There has been suggested ways of optimization of the process of knowledge gaining in future interpreters.

Key words: gnostic abilities, teaching methods, training interpreters.

Особливістю сучасного суспільства є ускладнення виробничих процесів, поява нових технічних засобів, збільшення обсягу інформації, необхідної для здійснення професійної діяльності. Конкуренція на ринку праці створює умови, коли спеціаліст має володіти не лише знаннями і вміннями, але й бути здатним вирішувати нові більш складні завдання, що постають перед ним.

Справжній професіоналізм неможливий без розвитку загальних здібностей людини, вироблення